

B-9977

MMENTA RIOLVS

B.B.

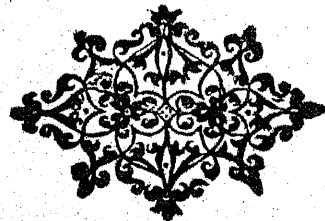
PARALLELOS,

de la Compañia de las Indias de la Guayana.

SIVE

ASSERTORIUS (quo Principum imprimis
Hispaniarum scilicet & Indiarum Regis au-
gustini, Regis PHILIPPI inquam secundi, & Turcici
SULTANIS Tertij vires, opes, provinciae, atque for-
mae bene administrandi & regendi, tempore pacisq;
belli explicantur, armaq; & arcana deteguntur infi-
nitum hinc primùm ex Iohannis Boteri Itali libris idio-
matice in Latinum ex Italo sermone, nullius antea
excussis typis.

Ad Karoli Vtenhovij Neochthonis Praefatione, siue Prof-
phoneticâ ad Loysium Perezium illum Epistola, quæ
in Epistolarum Chiliade prima ipsius sub præ-
la itura Gymnici Centesima est.

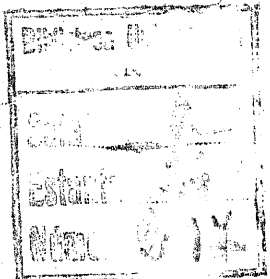
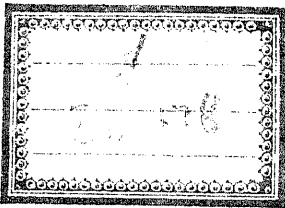
COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud Lambertum Andreæ.

M. D. XCVIII.

1792 to 1794

26. 738

2 400 10

R-9911
COMMENTA-
RIOLVS

BBB.

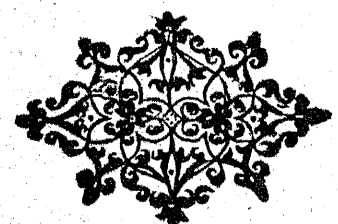
PARALLELOS,

Del Col. de la Compañía de las Indias de Granada

SIVE

LIBELLVS ASSERTORIVS (quo Principum imprimis duorum, Hispaniarum scilicet & Indiarum Regis augustissimi, Regis PHILIPPI inquam secundi, & Turcici MAHVMETIS Tertij vires, opes, provincia, atque forma eas bene administrandi & regendi, tempore pacisq; belliq; explicantur, armaq; & arcana deteguntur infinita) nunc primum ex Iohannis Boteri Itali libris idioma versus in Latinum ex Italo sermone, nullius antea excusus typis.

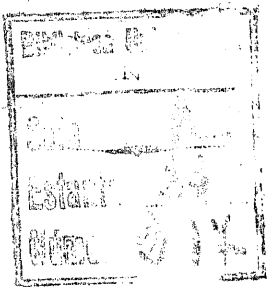
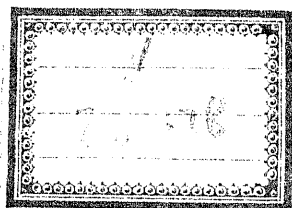
Cum Karoli Vtenhovij Neochthonis Praefatione, siue Phoneticâ ad Loysium Perezium illum Epistola, quæ in Epistolarum Chiliade prima ipsius sub praetura Gymnici Centesima est.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Lambertum Andream
M. D. XCVIII.

1792 to 1794

26. 73

AD LOD. PEREZIVM DEDICATORIA

Regina verena Abicha al Thangazob,
ubeth achicha al thabobe-jom edecha,
Thob schachen Na ob, mca Frachock.
Hoc Karolo est interprete Venhovichio,
Tuum ne amicum derelinque, nec tuum
paternum amicum, neve fratris in tui
tempore calamitatis tuæ ingreditor domum:
vicinus etenim melior in propinquo agens,
quàm dissitus frater procul.

Nam parte patrimonij carens mei
potiore per bella ista minimè bella jam, ahi,
decem per annos atque totidem, & amplius,
fratrumq; destitutus auxilio procul
regione ab ista dissitorum, sentio
paternum amicum, (qualis est PEREZIVM)
præstare multis hoc in ævè fratribus
affinibusq;: Namque quotus affinis est
fratrum me, qui temporibus hisce alienis
(quibus afflicti ferat)
laudandus es

PEREZIVM patrem
candore referentemq; dotibus
animiq; corporisq; laudatissimis,
verè patrissans atque matrissans simul
Solomonis hoc verum facis Proverbium,
quod verum Amicum (cujus & tibi & patri
spectata fuerit tempore adverso fides)
non esse uel cum fratre mutandum docet.

Proinde tantas nomine isto gratias
Karolus agendas censet Venhovichius
quantas mereris, tibi, dabitq; operam invicem, ut
in amore mutuo tibi respondeat,
quàm lucis usura fruetur hîc diu.

COLONIA ACADEMICA
A. PUBLIANDER
M. D. XVII

R E X H I S P A N I Æ .

B orbe condito nulli Imperatorum, Regum vel Principum maius Imperium obtigit eo, quo Philippus Indiarum & Hispaniarum Rex potitur, maxime cum Lusitania regnum ipsi postremo sit adiectum: amplissimas enim Europæ provincias, nobilissimasque Asiæ Africæque regiones complectitur: Nouum denique Orbem qui Europa Africæque latius patet absque rivali pacifice possidet. In Europa Hispaniam certe tenet, quæ octingentis ab hinc annis, nulli tota quam ipsius imperio paruit: Belgium, quod mille miliaribus ambitur: Regnum Neapolitanum, quod mille & quadringenta miliaria circumeunt: Insubriam (quæ Mediolanensis Ducatus titulo designatur) cuius ambitus est trecentorum miliarium: Maioricam, Minoricam & Euisam insulas, quarum prima 300. altera 150. tertia octo miliaribus in orbem porrigitur: Siciliam, cuius circuitus est 700. miliarium: Et Sardiniam quæ 362. miliaribus patere dicitur. In Africa potitur magno illo portu quem incolæ Masalquiuir appellant, quo portu nullus insignior, capacior, securiorque in mari Mediterraneo est: Habet etiam Oranum, Melillam & Rupem Pegnonum Velez dictâ: habet & extra fretum Herculeum Insulas Canaras duodecim numero, inter quas præcipuæ sunt septem, quarum nulla minus quam nonaginta miliaribus ambitur. Lusitaniæ regni iure præclara loca Septam & Tangerum, quæ claues Freti, immo maris Mediterranei, & Oceani Atlantici sunt: Extra Fretum autem Magazanum ciuitatem habet. Idem Lusitaniæ regnum in immenso illo Oceano, Insulas habet quæ vulgo Terzere dicuntur, quæ numero sunt septem, ex ijs Angra nomine 40. miliaribus ambitur, S. Michaelis plusquam 90. miliaria continet: Habet & Portum Sanctum, nec procul inde Maderam (vino præstantissimam) quæ regina insularum Oceani Atlantici est & 160. miliaribus cingitur. Insularum quoque Capitis viridis (Capo verdem nominant) imperio claret, septemque sunt. Habet sub Acquinoctiali linea insulam Sancti Thomæ, quæ Madera aliquantò maior, sacchari abunde dives est. Quin & Rex Philippus iste, totius oræ illius Africanæ, quæ à Capite Agucro ad illud

(.) I quod

YPVS ORBIS TERRARVM

Ad imitationem magnae
 Vniuersalis Gerardus Mercatoris
 compendiosa haec Orbis descriptio
 facta, cuius secundum iam
 veteri, qua nosteris supputatione
 5400 miliaria Germanica am-
 bitus complectitur.

AMERICA SIVE
 INDIA NOVA
 anno Dni 1492 a Christophoro Colum-
 bo nomine Regis Castellae
 primum de-
 tecta

Insulae hae sunt
 quae sunt in
 parte australi
 Africae
 quae sunt in
 parte australi
 Africae

Castellanus hic esse regnum ex
 Pauli Veneti et Ludouici Vartomani
 scriptis pergrinationibus liquido
 constat.

Quid ei potest videri maiorum in rebus humanis, cui aeternitas omnis totiusque Mundi nota sit magnitudo. Cicero

REX HISPANIAE.

quod Guardafu dicitur extenditur, Denique commerciorum, negotiationis & navigationis illius Oceani, totque insularum, quae natura ibidem disseminavit, vel imprimis e regione Caprarum inter Promontoria Bonae spei & Smardafuense dominus, iterumque ut & est agnoscitur. Idem & in Asia, Lusitani regni iure, potiores Orae occidentalis partes, nempe Armuzium, Diu, Goam & Malacam possidet. Armuzium commoditate sui suis adeo dives est, ut Arabibus in proverbium abiit.

„ Si terrarum Orbis quaquā patet, Annulus esset,

„ Illius Armuzium gemma decusque foret.

Magna Arabiae felix pars ad Armuzij regnum spectat; sicut & Baharem insula, regina eius Sinus insularum, tum propter magnitudinē, cui terrae fertilitas & fructuum varietas cōiunctae sunt, tum propter ditissimam Margaritarum piscationem. Diu, Cambaiae est clavis, quae inenarrabilibus ditibus abundat suisque maris: in quo mari Lusitani quoque possident Damainum, Bazainū, Tavaam, Goam, quae (ut interim Ciulā, Cananorem, Cochimum & Colanum praeteream) tanti momenti est ciuitas ut Regi Lusitaniae tantum, quantum vlla Europae regna, pendat. Denique Lusitani obtinent omnē ferē oram maritimam, quae à Damarno ciuitate ad Melepuram urbem vsque protenditur: quae integra maris ora ipsius est, aut eius sociorum, excepto Calecutio. Zeilana sanē insula est Orbis vniuersi praecipue deliciae: in ea habent etiam Portum & Arcem vulgō Colombo nuncupatam. Potiuntur & Malaca, quae ijs ipsis locis Imperij sui terminus est clavisque negotiationis & commercij Oceani Eoi, insularumque insularum, quae tot actantae sunt, ut toti Europae, magnitudinē pares putentur. Doms quinetiam potius quam Arges in Amacano, ad commercium cum Chinis exercendum, & in Tidore insula, negotiationi cum Molucis & Banda exercenda habent. Res profecto stupenda est, a 12. tantum Lusitanorum millibus (nec enim plures in tanto terrae marisque tractu sunt) tot potententissimos Asiae Reges, & populos, tanquam freno coerceri, illosque tam paucos Lusitanos maris Atlantici, Indici, & Eoi Imperiū asserere, sibi seruare, ac tueri. Ab hinc annis 90. sese illi ijs locis inuenerunt, non solum magna cum

sua glo-

HISPANIAE REX

sua gloria, verum etiam totius orbis Christiani laude, vtilitate ac fructu. Neque verò obijci potest, illis hoc facile fuisse, quod fortasse res ipsis esset cum populis belli minus peritis: Eripuerunt enim armorum virtute regnum Armuzianū Regis Persiae clienti: Vicerunt etiam, quassaruntque ad Diu Magni Sultani Aegyptij classem, plenam Mamaluchis, qui non minus arte militari, quam Praetoriani Turcae milites (qui Ianizari nuncupantur) clarebant: Diu illud aduersus Turcae & Guzaratarum vires fortiter defenderunt: Saepe Turcarum classes mari rubro, in fugam verterunt: Ad Armuzium classem Turcarum Anno Christi 1552. subegerunt: Cū Principibus Decan, Regibus Cambaiae, Calecutij & Achen (qui armis & militibus Turcicis probe instructi erant) in Taprobana pugnarunt. Itaque Lusitanorum expeditiones in Cambaia, India, & in vniuerso illo Oceano & ora Asiae, non minus admirandae sunt quam Macedonum, Alexandrique Magni victoriae. Eo quidem magis quanto Lusitania terrae amplitudine Macedoniae multo minor, numerusque Lusitanorum vndique Macedonibus par non fuit. Prostrauerunt enim 19. nauibus classem Sultani Aegyptij, longē numero maiorem: Duobus virorum millibus expugnarunt Goam: Eam amissam 1500. militibus recuperarunt. Octingentis Malacam sibi subugarunt: pauloque pluribus Armuzium. Altera ditiorum Philippi Regis Catholici pars, in Nouo Orbe continetur, in quo quantum ipse velit consequitur, eò praecipue quod sine socio vel riva illi regnet. Diuiditur autem Nouus Orbis in Continentem & Insulas. Maris septentrionalis tot sunt Insulae ut earum numerus (Lucae tantum excedunt quadringentas) nondum cognitus sit: Earumque nonnullae tam ample opulenteque sunt, ut vel earum quaeque grandi regno constituendo sufficiat. Boriqena longa est 300 miliaribus, lata 60: Iamiaca paulo minor est: Cuba longa est trecentis, lata 20. leucis: Hispaniola in ambitu 100. miliarium est. Quod ad Continentem spectat, Rex re ipse toti maris orae, quae Floridam, Nouam Hispaniam, lucatan lambit, deinde toti illi immensae Peninsulae Meridionali ad caput Californiae immò ad Quivirā vsque imperat: eò enim atque vltius Castellani nouas terra marique regiones detexerunt. Hispaniae Nouae ora, quae initium ca-

(.) 2

pit

REX HISPANIAE.

pit à Sanctæ Helenæ opido, Panamam transiens ad Quiviram protenditur, circiter quinquies mille ducentisque miliaribus longa est: quibus si coniungantur Mediterranea confinia, Septentriones versus, non minus quàm novies mille miliaria efficiunt. Peruvia, quæ ad Panamam incipit, habet oræ Maritimæ duodecies mille sexcenta miliaria, quorum tria quæ inter Maragnonem fluium & Argenteum continentur, Brasiliam cõplectentia, Regem Lusitanorum agnoscunt. Noui Orbis Continens multa regna ditionesque perquam amplas complectitur, in quibus duo præcipua regna quasi Imperia sunt, nempe Mexicanum & Peruvianum, quorum Reges potentissimi olim opulentissimi que fuerunt. Rex Mexicanus non sanguinis a vitii iure, sed à 6. viris eligebatur, nimirum qui iuuenis, elegans, strenuus, corpore bene composito, militiæque aptus esset, ideoque Regem quendam suum, quod ignavus, imbellis timidusque esset, veneno necarunt. Senatus supremus apud Regem erat, qui ex quatuor nobilitatis & Officialium gradibus constabat, absque cuius autoritate & consensu, nihil quod esset alicuius momenti statui decernique poterat. Nihil æquè atque rectam puerorũ institutionem curabant, & præcipuo apud ipsos in pretio erat Religio, studiumque rei militaris. Inter ipsos fuit egregius heros Tlacaell, tantus armorum virtute, vt magnam regni Mexicani partem sibi pararit, animi adeo excelsi, vt oblatum sibi regnum constanter recusarit, dicens ex vsu Reipub. esse vt alius Rex, ipse verò minister eius esset, humeros regno impares esse, addens se pro Repub. non minus sedulo laboraturum quàm si Rex esset. Rex cum maiestate vivebat, magnificeque habitabat, maximoque clientum satellitio stipatus incedebat. Regni pomocria, Religionem, linguamque ab vno latere ad Teguatepecum, quod Mexico 200. leucis distat, extendit: Ab alio latere ad Guatimalam, quæ 300. leucis abest: quin etiã regni fines ad Mare Septentrionale & Meridionale protulit: Mecioacan, Tlascalam & Terpeacam debellare non potuit. Inimicitia quæ Mexicanis cum Tlascalano opido erant, Hispanis ianuam in Mexicanum regnum aperuerunt, reddideruntque adipiscendo imperio Mexicano faciliorem, quod anno Christi 1518. contigit. Mexicani in septem tribus diuisi, ex regione Septentrionali,

REX HISPANIAE.

Septentrionali, in hæc regna venere, in qua Septentrionali plaga superioribus annis, Hispani ditissimam prouinciam populosissimamque detexere, quam Nouum Mexicum nuncuparunt. Præcipuus honos in armis, quibus homines nobilitabantur, situs erat. Motezuma vltimus Mexicanus Rex, aliquot ordines equitum instituit, quorum alij Principes, leones, quidam Aquilæ, nonnulli Pardi dicebantur. Ijs aurum, argentumque gestare & xylo vel gossipio (quod Barbari & Arabes cotum & bombacem appellant) vestiri, calceatis incedere, inaurata pictaque vascula habere (quibus omnibus plebi ignobilibusque interdicebatur) licebat Imperij Peruiæ cuius Rex Inga dicebatur cõdicio statusque; aliquando multo maior fuit: Dum summè floreret, se à Pasto Chile vsque porrigebat, amplitudine mille leucarum, Latitudine verò centum leucarum erat, nempe ab Oceano Meridionali ad partem Orientalem Andi vsque. Immensa aquarum copia partim viua & decurrens, partim mortua & quiescens obstitit quò minus vltius progredierentur. Prætextus bellum alijs inferendi fuit, quòd in diluuiò in ipsis Ingis servatus mundus esset, & quòd ipsi soli haberent veram religionem eamque alios ipsi docere tenerentur. Præcipuus illorum Deus erat Viracoca, hoc est vniuersi creator; alter verò Deus illis Sol erat. Inga Pacacuti, qui maiorem superstitionũ (quibus additi erant) partem repperit: quum aliorum deorum templis prædia redditusque; attribuisset, nullos Viracocæ assignauit, quòd quum ille, in quiebat, creator omnium esset, eis non indigeret. Inter alias res memorabiles per ipsum institutas pro regionibus acquisitis vna erat, quod terras in tres partes diuidebat: Prima Religioni & dijs dedicabatur. Altera Ingæ decidebatur, quæ se ipsum, Curiam, Parentes, Barones & præfidia sustentabat, eratque ea pars ceteris maior: Tertia pars populo cedebat. Nemo rem propriã habebat, sed Ingæ beneficio, nec ea res ad heredes transibat. Agri, qui populi & communitatis erant, quotannis partiebantur, assignabaturque vnicuique tantum terræ, quantum ad sui & familiæ sustentationem opus esset, eratque ea portio aliquando maior, interdum minor: deque ea tributum non pendebat: Eius autem loco colebant terras Deorum & Ingæ: recondebant fructus in amplissima horrea, ad id destinata: vnde

REX HISPANIAE.

nata, vnde quum sterilitas ingrueret sumebantur pro populo: Idē fiebat de animalibus quæ per capita dividebantur. Hac in re videntur mihi longè superasse diuisiones terræ quâs Lycurgus fecit, ac leges Agrarias Romanorū. Ex Nova Hispania & Peruvia (præter merces) opes inexhaustæ auri & argenti trahuntur: Earum opum ordinariè duas partes Peruvia, tertiam Noua Hispania suppeditat, quæ mercimonijs ditior est Mexico. Inter alia dat Cocinigliam maximi sanè pretij mercem. dat & Anir & coria vaccarum infinita. Eius autem insulæ vberissimam copiam coriorum, Xyli, sacchari cannæ fistulæ, sandarachæ, & margaritarum mittunt. Inter thesauros Peruviæ duo sanè ad mirandi sunt: Vnus est fodinarum argenti quæ Potosij Anno 1545 detectæ fuerunt, vnde effossa fuit, effoditurque tanta argenti vis, vt quinta pars, quæ Regi cedit 40 annorum spatium ad centum & vndecim Pesorum milliones accesserit: Vnus autem Pésó tredecim numos Regales (Reales vocât) eiusque quartam partem valore exæquat. Nec tamen duæ tertiæ partes penderunt quintū Regi debitū. Ea argenti copia expurgatur in 12. machinnis (quæ instrumēta vocât) in flumine vicino exstructis in 22. quæ in valle Tarapaia sunt: Præter, ea organa ad huc alia sunt quæ ab equis versantur inque gyrum aguntur. Aliæ opes consistunt in fodinis Guancaualcans quæ argēto vivo abundant, detectæ fuere Anno 67. vnde Rex purè citraque expensas circiter quadringenta Pesorum millia percipit. Natura quæ Peruviæ tam liberaliter fodinas auri argenti quæ largita est, nihil eiusmodi Brasiliæ contulit, sed earum loco dedit aerem ventorū clementia saluberrimum, Fontes fluminaque multa, eaquæ grandia, sylvarum satis. Distinxit terram in planicem & colles delicatos: vestiuit eam iugi amœnitate, dotauitque multissimisq; portibus. Abundat supra modum Sacharo quod eo intulerunt Lusitani, maximamque eius vim foras mittit: Novi Orbis appendices ferè sunt insulæ Philippinæ: quamvis enim, si earum situm bene consideres habendæ sunt pro parte Asiæ, tamen per Novam Hispaniam primi earum cognitores ad eas penetrarunt: Earū Insularum amplius 40. suæ clientele subiecerunt, pacatasque reddiderunt Castellani. Quum itaque Regis Catholici imperium adeo capax, ne dicam infinitum sit, diuidemus

REX HISPANIAE.

demus eius Tractationem, quantum ad vires & regimen spectat in quatuor partes. Prima erit de eo quod in Europa continetur: Altera complectetur Novum Orbem: Tertia ditiones quæ in Ora occidentali & Meridionali Africæ sunt. Vltima de dominia eius in India & Asia recensabit.

DE DITIONIBVS SEV PROVINCIIS IN EUROPA.

Dicamus itaque ditiones quas Hispaniarum Rex in Europa possidet esse ex ditissimis opulentissimisque quæ in ea sunt: Hispania enim auro argētoque ditissima Prouinciarum cognitarum tantique momenti est, vt non absque causa prima Continentis prouincia fuerit, de qua tam acriter Carthaginenses & Romani depugnarunt. Gothi Vandali quæ, postquam maximam Imperij Romani partem hostiliter perfulsissent, eam sibi pro statione, elegerunt. Trebellius Pollio, ipsam & Galliam robur & nervos Imperij Romani vocat. Constantinus cum Imperium diuideretur, prætulit Hispaniã (& nos Itali tantopere nostra, si Dijs placet admiramur) Italiæ. Quum enim ei in partem obtigissent Britannia, Gallia, Hispania, Italia, ipse contentus tribus primis Prouincijs parvi fecit Italiam, eamque socio sua sponte reliquit. Regnum Neapolitanū pulcherrima totius Italiæ gēma audit, & est: Natura enim ibidem velut in compendium id omne collegisse videtur, quod propria manu per reliquā Europæ partem disseminavit. Quid autem dicemus de ditione Mediolanensi? Est ne alius ducatus, annona, frugibus, Oryza, pecudibus, lacticinij, vino linoque opulentior? Aut opificum & negotiatorum multitudine, ædificiorumque populique frequentia abundantior, situque loci commodior inter omnes Maris Mediterranæ insulas caput effert? Sicilia, quum amplitudine, tum fertilitate, Inter regiones, ultramontanas sive terræ fecunditatem, sive opidorum magnificentiam, seu politiam, seu locorum munitationem, seu Gentis indolem & industriam (neque enim aliunde feliciora prodeunt ingenia, nec expressiora prisca virtutis exempla:) Belgium, quod inferioris Germaniæ nomine

REX HISPANIAE.

indigerant) citra contradictionem facile primas obtinet.

REGIMEN.

Rectio, siue regendi forma Hispaniæ regia est, & Principis, quæ duobus fundamentis nititur, quorum vnum Religio, alterum iustitia est: Illâ protectio fauor que numinis, hæc amor beniuolentiæq; populi comparatur. Illa animos frenat, regitque, hæc manus ligat coercetque: denique, illa Reipub: bona spiritalia seruat, hæc pacem temporariam concordiamque tuetur. Hoc in regimine plurimum maturitatis cernere est: deliberantur enim omnia in Consilijs ad id destinatis, potiusque locum habent consilia graua & lenta, & cunctatio Fabij, quam temeritas præcepque festinatio Marcelli. Virantur, quoad eius fieri potest, reserua nouandarum studia, consuetudinum & institutorum veterum mutationes. Quò respiciens sanctorum quatuor Cardinalis (qui post Pontifex Innocentius octauus fuit) dicere solebat Ad regimẽ Hispanos ita attetos vt hac in re nec hilũ erroris ij committerent. Hisce modis Rex Catholicus sub suo imperio (nisi vbi Principum aduersariorum vicinitas obstat) nationes moribus, institutis & ingenijs oppidò dispares Castellanos, Arragonas, Cantabros, Lusitanos, Italos, Germanos, Orbẽ nostrũ Nouumq; subditos naturales & acquisitos Christianos & Gẽtiles quietè placideq; in officio cõtinet. Rationi quoq; cõsentaneũ est, vt ditiones quæ Austriacę Familię via quietã & pacificã (quales matrimonia & affinitates sunt) accessere, moderatè quieteq; administrantur: Quũque initiã aded iusta honesta que fuerunt, diutissimè durent. Quod aliqui obijciunt hoc Imperium durare non posse, ided quòd diuisum dispersumq; sit, haud est momentosum. Præter enim argumenta à nobis adducta in disputatione de Statu, quibus contrariũ evicimus, est adhuc hoc argumentum quòd dominia magna à ruina aduersus mala extrinseca, mediocria autem aduersus intestina melius conseruantur. Cæterum in Imperio ita diuiso, sunt amplitudo & mediocritas simul unitæ: Amplitudo in toto corpore ex mēbris distinctis composito consistit: Mediocritas autem in maiori membrorum parte. Quum enim aliqua eius Imperij mem-

bra, nem-

REX HISPANIAE.

bra (nempe Hispania, Peruvia, Mexicum) per se magna sint, omnia illa bona habent, quæ tum amplitudo tum mediocritas suppeditare potest, nempe magnam potentiã aduersus hostes externos, & securitatem aduersus corruptelas domesticas. Adde his, quòd viribus maritimis omnia Imperij (de quo loquimur) membra vniri possunt. Quemadmodum enim Cæsar Augustus vna classe, quam Rauennæ tenebat, & alia quæ Misseni erat, totum Imperiũ Romanũ securũ reddebat, ita & Rex Catholicus, duabus quas teneret, classib. vnã in nostro Mari, alterã in Oceano, omnia Imperij sui membra, tam quæ in Europa sunt, quàm quæ in Novo Orbe habet, vnire possit. Bonus itaq; Myoparonum & nauigiorum bellicorum numerus, quem in Mari Atlantico teneret, non solum oram Maritimã Hispaniæ & Americæ, classe que sursum deorsumque nauigant securas redderet, sed & Angliam aded Zeloty pam (vt ita dicã) faceret, vt Regem Belgio pacatè frui sineret. Quod ad classẽ maris Mediterranei attinet, ea ditione eas ita coniunget, vt earum vires semper in ea sint, sicut videmus Lusitanos viribus Maritimis ditiones quas in Persia, Cãbaia, Decan & in reliquo Indiæ habent ab hinc 90. annis & amplius, gloriose sibi conseruasse. Quidam egregij præstantesque viri in deliberationibus super id habitis opposuerunt rivalitatem siue æmulationem Turcæ, dicuntque, quod si Rex vt parcat expensis immodicis, quas in Arces facit, ea impensa classẽ 150. aut plurium Triremium instruere velit (quod ei factu facile est) incitabit Turcam (cuius classis 130. Triremium numerum non excedit) vt Rege superior sit, earum ducentas instruat, vnde suæ Maiestati, expensæ faciundæ erunt, ne tamen aliquid ad eius potentiam accedet. Ea subtilitas, ne arguta dicam versutia, excedit modum. In rebus quoque practicis nihil infelicius quàm nimium ingenij acumen succedit. Non sufficit enim dicere, quòd Turca viribus Maritimis Rege superior esse velit, sed videndum est, num id in eius potestate situm sit. Quamuis eum Turca plus oræ Maritimæ quàm Rex habeat, non tamen plus nervorum habet, nec geatis machinationibus navalibus aptæ. In tota enim Africa ora non habet, exceptis Algiera & Tripoli, locum, vbi aut fabricare, aut tenere par Triremium possit. Idem de Ponto Euxino dicimus

REX HISPANIAE.

dicimus, ubi nihil magni momenti est præter Capham & Trapezuntem. Idem dici posset de tota quasi ora Asia. Non satis est enim habere multum oræ Maritimæ, pluribus opus est: Populo inquam qui arte marina delectetur: Qui labores & incommoda maris tolerare possit: Cui cordi sit nauigatio & negociatio in Mari: Cui ligni & Cannabis sit: Qui minis ventorum & horrore tempestatum non exanimetur: Qui vitam periculis exponere & in ijs versari audeat: Qui mortem inter Scyllam & Charybdin prouocare non extimescat. In dimidia parte Imperij Turcici populus mari assuetus non est, nec qui comparari vel opponi Catalanis, Cantabris, Lusitanis, Genuibus, (hos nomino propter multa officia que Regi Catholico in suis classibus præstât) possit. Duabus denique rebus Rex Catholicus Turcæ prævalet: Vnâ quod quamvis Turca sub suo imperio plus populorum quam Rex habeat, eistamen quod maxima eorum pars Christiani sint, contra nos fidere non potest: Altera, quod oræ Maritimæ Regis magis vnitæ sunt quam quas Turca habet, eoque nomine coniungi Regis vires facilius possunt. Comperit enim etiam classes Orientales plerumque ab occidentalibus, Meridionales à Septentrionalibus, Carthaginenses à Romanis Asiaticas à Græcis superatas fuisse. Cæsar Octavius classibus Italicis fregit Aegyptias: nostro tempore Christiani Turcicas. Ipsi Turcæ fatentur suas Triremes nostris virtute cedere, timentque earum impetum. Quoties Karolus quintus voluit classes armare, tantas vires coniunxit vt Turca se loco mouere non sustinerit: Duxit enim Karolus, in expeditionem Algeranam quingentas naves. In Tunetanam plus quam sexcentas. Andreas Auria tantas copias duxit in Græciam, vt Turca se loco mouere non audente ceperit Patras & Coronem
καὶ ταῦτα ἰδὲ δὴ ταῦτα.

Nihil dixi de viribus Maritimis, quas Rex habet in Oceano Germanico propter motus Belgij. Verū enim vero que Europe regio habet maiorem navium hominumque excellentium qui cum impetuosi maris tempestatibus certare valeant quam vel Hollandia vel Zelandia copiam habet? Ecqui portus magis frequentantur quam qui vulgò Rammekens vel potius Zepyrgū dicitur Antverpia & Amstelredamū. Nihil dicam de concursu nauium omnis

REX HISPANIAE.

um omnis generis Hispani, quo appellantur classes Nouæ Hispaniæ & Peruicæ, quibus semper maximus Nauarcharum & Nautarum numerus exercetur. Meū non est loqui de virtute Cantabrorum in re maritima, quātum in arte militari, tum nautica excellentes evadunt, parique ferocia hosti armato & vndis tremendis Oceani obuiam eunt. Demonstravimus ferè præter institutum vires Maritimas. Dicamus nūc paucis de terrestribus. Eæ consistunt in Peditatu & Equitatu: Ad illud quod attinet, optimus miles pedestris Germaniæ est is qui vulgò VValon dicitur: De Hispano non est meum dicere, quod hæc natio ab omni ævo ex bellicosissimis totius Orbis gentibus extiterit. Galli nouem annorum spacio, à Romanis domiti subiugatiq; fuere: Hispani bella ad ducentos annos duxerunt. Domandis Cantabris Augusti Cæsaris potentia & persona necessariae fuerunt. Hispani suam patriam Mauris eripuerunt, statimque ea expeditione defuncti in vaserunt Africam, ceperuntque præcipua eius loca. Lusitani in vaserunt Mauritiam: imposuerunt frena oræ Guineæ, Aethiopiæ & Cafrariæ: conquiſiverunt Indiam, Malacam, & insulas Moluccas. Castellani navigando Oceanum Atlanticum Novi Orbis dominiū sibi subiecerunt, in quo tot regna, prouinciæ, populique linguis, vestitu, moribus differentes sunt: expuleruntque Francos Neapoli & Mediolano. Hispanorum virtus in sagacitate sita est, nulla enim alia gens melius nouit quid in bello conducatur aut quid obſit: In diligentia, nihil enim per socordiam elabi sinentes, *πανοῦς γὰρ εἰσι καὶ δουρὲ ἀνθρώπων πραγμάτων χρεῖσθαι*, vt foro norunt: In vnione concordiaque, nunquā enim extra patriam inter se manus cōseruerunt: Denique in tollerantia famis, sitis, æstus, frigoris, incommodorum laborisque quā omnes alias nationes defatigant. His virtutibus ab hostibus preclaras victorias reportarunt. Quamvis autē aliquando victi fuerunt, eos nihilominus à quibus victi fuerant vicerunt, sicut accidit ad Ravennam. Nec vnquam insigni claudit affecti fuere, quamvis aduersos fortunæ casus subierunt in expeditione Algeriana & Anglicana. Tria aut quatuor Hispanorum millia sursum deorsumque versarunt nobiliorem Germanie partem, perruperuntque vndique per medios hostes. De Peditatu Italico qui Regi Catholico paret, non est meum dice

REX HISPANIAE.

re: Notum est enim robur militare Marforū, Pelignorum, Her-
nicorum, Samnitum, Lucanorum. Quod ad equitarum attinet
Hispaniæ Rex generosissimam equorum Europæ stirpem habet,
nempe Asturcones hispanicos, qui vulgò Giannetti dicun-
tur: maiores Neapolitanos quos vulgus Corfieri (quasi equos
ad cursum, vt Varronis verbo vtar, idoneos dicas) appellat: Se-
quanicos qui inter Francicos antecellunt, & Belgicos qui Ger-
manicis prævalent. Hos populos natura suos armasse videtur
ferro fodinarum Bisciaæ & Guipuscæ, & Molinæ: Temperatu-
ra que sit Baiona, Bilbili, Tolosetta, Calatajut: Officinis ar-
morum Mediolani, Neapolis, & Buscoducis: instruxisse eos
annonam comætu & horreis inexhaustis Apuliæ, Sicilia, Sar-
dinia, Artesia, Castilia, Andalusia: Eis quoque largita est co-
piam vini, nempe Somæ, Calabriæ, San. Martini, Aïmontis a-
liorumque locorum infinitorum. Abundat denique Rex Ca-
tholicus auro & argento, quo quantum vult equitatus pedita-
tusque Italici & Germanici (ne gens hispanica tot in partibus
diuersis que expeditionibus intricata consumatur) conducit.

PRINCIPES FINITIMI.

PRincipes, quorū regiones Regis Catholici ditionibus con-
fines sunt, & respectu viriū aliquo in pretio habentur, sunt
Veneti, Francia & Angliæ Reges, & Turca. Apud Venetos iam
inde ab eo tempore ex quo ditio Mediolanensis penes hispa-
nos est res in summa quiete, pacatissimæque sunt, quod Veneti
tutione potius nituntur, summo opereque opidorum suorum
& arcium munitionibus incumbunt, quàm rerum acquirendarum
consilijs: Quum enim eorum Resp. tota ad pacem collimer nō
expedit vt res in vicinia turbent. Regi Catholico quoque tot di-
tiones sunt, vt eis contentus sit gensque hispanica tot, expeditio-
nes aduersus Turcas, Mauros aliosque hostes in Europa, Asia,
Africa, Americaque easque tam necessarias vtilisque præ ma-
nibus habet, vt in eos iram suam plenè effundat habentis: Sed
& vidimus hispanos promptè alacriterque arma in gratiam Ve-
netorum cepisse, iam tum quū eorum Respublica in maximis
difficultatibus bellorū esset, que ei intulerunt Baiazethes, So-
limanus

REX HISPANIAE.

limanus Selimus secundus ad Cephaleniam, Prevesam, Lepā-
tum: Habebant tamē, habentque Hispani ad suū latus Algerum,
Tunetū & Aphrodisium, que Hispaniæ, Sicilia, Sardinie, Bale-
aribus & regno Neapolitano viciniore sunt quàm Cyprus, &
insulæ maris Ionij. Quod ad Franciam attinet, Rex Catholicus
eam protegendam suscepit, fecitque expensas inæstimabiles in
Langedocia, Guienna, Prouincia, Normannia, Delphinatu,
Britannia, Lutetiæ Parisiorum aliisque in locis. Quid autē dice-
remus si Francia cum hispania sub vna corona vniretur? Primū
id quidem optari magis ab Hispanis quàm effectum dari posse
dico: præterea quod vires Francorum in impetu, Hispanorum
autem in cunctatione consistunt, non enim aliter animi sensa
exprimere valeo. Facilius autem est, vt cunctando impetus
retundatur, quam vt contrarium accidat: Imperus enim facile
prævidetur, vitatque aut eludit eum vir constans. Magnus Ca-
pitaneus quum se cōtulit in Barlettam, & postea substitit ad ri-
pas fluvij Liris qui nunc vulgò il Garigliano dicitur, primò eri-
puit Gallis possessionem regni Neapolitani, deinde spem id
recuperandi. Iisdem artibus fatigavit Antonius Leva Regem
Franciscum ad Ticinum: Prosper Columna autem eiecit eius
Regis Capitaneos è ditione Medionalensi. Fateor equidem
impetum multum in oppugnationibus vrbium valere: Fateor
quoque Francos hac in re aliquid præstitisse ad Ivosium, Mo-
medium, Caletum, sed in summis prælijs vt plurimū victi fuere
nempe Greuelinge, S Quintini Siens: in his enim plus valet
ordo & ars quàm furor: in illis autē nempe oppugnationibus
plus efficit impetus & furor, quàm consilium. Et si autem Hispa-
ni, cunctando, præclaras rerum gerendarum occasiones elabi-
siverunt, eaque ex causâ sæpe incommoda patiantur, illa tamen
cunctatio ipsis ferè semper, cum Gallis maximè, non solum
in rebus bellicis, sed & in tractationibus negotiorum feliciter
cessit. Veniamus nunc ad Angliam. Anglorum arma ad sui
defensionem quàm alijs offendendis, aptiora sunt, idque à na-
turâ habent Insulæ, quæ alicuius momēti & potentiæ sunt, aliæ
nec ad offendendum alios, nec seipsis defendendis valent. Vi-
dimus itaque Anglos nihil vnquam in continente præclari fe-
cisse nisi ab alijs suffultos: Divexarunt quidem Franciam, sed
(.) 2 auxilio

R E X H I S P A N I A E

auxilio Ducis Burgūdiæ: Ipsi à nemine suffulti nō solum quod in Francia acquisuerant, sed & ditiones hereditarias amiserūt; exceptis Caletō & Comitatu Oyensi, quæ etiam nostro tempore intra paucos dies, per Franciscum Ducem Guisum eis erepta sunt. Angli nunc Belgiū exagitāt, sed auxilio Belgarū in primis: sic vt natura Angliam finxisse potius ad se suo in statu conseruandam, quàm vt aliarum ditionum vicinarum accessione imperij sui pomeria proferat, videatur. Sunt itaque Angliæ vires diuexandis Regis Catholici ditionibus, quàm ijs periculo involvendis magis idoneæ. Facilitatem eas diuexandi præbet ipsarum amplitudo & opulentiā, latronibus & piratis multis in locis exposita. Sicut autem nemo miratur Turcam ad eò potentē Principem, mare à duabus aut tribus Triremibus Sancti Iohannis, aut S. Stephani tutū reddere nō posse: ita nemini mirum videri debet piratis Anglis in immenso illo Oceano, qui Regis Catholici ditiones alluit, iter præcludi non posse.

N O V V S O R B I S.

TRansmittamus nunc Oceanū. Ditiones quas Rex Catholicus in Novo Orbe habet tam magnæ tantæque potentia sunt vt hostes non timeant. Hispani fundarunt in omnibus locis oportunis optimas colonias. Occupant ijs fauces fluminū, Portus Maris, & præcipuos transitus, omnesque Situs ad in officio continendū regiones, annona fertiles aut dites venis minerarum aptos: aut ad frenandum populos bellicosos, aut validas civitates. A Meridie nullum hæ regiones hostem habent, qui eis molestus sit: Nulla enim ibidem Insula, nec Continens ipsis ad aliquot Milliarum millia adiacet. A latere Septentrionali vexantur aliquando à Francis, & Anglis, qui vt classes portusq; deprædentur, eò vsque excurrunt. Maximum damnum, quod passi sunt, Anno 1586, quo Franciscus Dracus, Anglus, diripuit Sancto Dominici opidum, in Insula Hispaniola, & Cartagenam in Continente: Sed ea Anglorum audacia in causa fuit vt Hispani circumspetiores facti sint, meliusq; earum regionū securitati prospexerint. Eæ à Septentrionali latere à natura mirabiliter munitæ videntur: Primum tot Insulis, quæ pro Septo, aut Vallo Novæ Hispaniæ sunt: deinde frequentia brevium vadorum, fluctuumque varietate, qui ibidem cadunt, vulgus eos

correnti

R E X H I S P A N I A E.

currentes dicit: Deniq; vno fluctu rapidissimo, qui per Sinum Paria (vbi os Draconis vocatur) intrans, deinde inter Iucatan & Cubam transiens inter Cubā & Caput floridæ tam rapidè se retrorsum vertit, vt nec expansis celox velis, cum villo pacto superare valeat: hic fluctus, ventorum varietas, aliaq; maris pericula eos animi dubios reddet, qui portu, quò se recipiāt carēt. Porrò Rex Catholicus eo nature beneficio vtens edificauit præclaram Arcem in quadam Insula, Veræ Crucis opido vicina, in plaga, inquam, Mexicana sita. Extruxit & aliam munitiōem Havana in Cuba ex adverso Florida: Tollit illa hostibus oportunitatem evitandi fluctum; hæc facultatem eo vtendi: edificauit denique Arcem validam in Sancto Dominici opido, quod tam opportunè situm est, vt obtinendo eius Maris Imperio factum esse videatur. Et vt concludam: Sicut situs Italiæ ad Maris Mediterranei dominium obtinendum factus, ita & Hispaniæ ad imperium Oceani obtinendum videretur. Ipsa deniq; experientia docet, Hispanos suapte natura varijs climatum, regionumque plagis tolerandis, magis quàm ceteros esse idoneos.

D E P H I L I P P I N I S.

Philippinæ ad Novam Hispaniam pertinent, non quòd inter eius aut Novi Orbis fines comprehendantur, sed quòd anno 1564 detectæ fuerunt per Michaelē Lopeziū Legaspe qui à Ludouico Velasqueo Nouæ Hispaniæ Prælege ad detegendum incognitas regiones missus fuit. Dictæ sunt Philippinæ in honorē gloriæq; Philippi Regis Hispaniarum cuius auspicijs ea expeditio suscepta erat. In illo Oceano qui se inter Novā Hispaniā & Taprobanam extendit, esse vndecies mille omnis generis & magnitudinis Insulas creditur. Quamvis aut Hispani eas oēs nomine Philippinarū cōprehendāt, id tamen nomē propriè ijs convenit quæ Septentrionali ores sunt: Earū hucusq; plus quàm 40 sibi acquisuerunt cū vna Myriade hominū eas inhabitantiū. Præcipua dicitur Luzon, quæ ducentas leucas quidē longa, sed admodū stricta est. Ibidem ad os magni fluvij qui Manila vocatur, ædificarunt bonū opidum idq; vtrinque mari flumineq; cingitur: Vbi fluvius in Mare se exonerat, fabricarunt Turrim robustam, ab alia autē fluvij parte civitatulā que primum ligno & terra, deinde muro è lapide & calce cingitur.

Maiores

REX HISPANIAE

Maiori Insularum est nomen Vendenao, celebriori Tandaja, quæ, quod primū detecta fuerit, dicitur Philippina. Inter alias est illic Cebu, in qua obiit Magellanus, ambitur vñdecim leucis, est in decimo gradu latitudinis. hæ & alia insulæ vicinæ abundant vniuersaliter venis auri & frugibus. Vendenao quoq; Cinamomo cuius multum in novam Hispaniã atque adeo in ipsam Hispaniã importatur. Rex Catholic. mādauit vt ex nova hispania in eas Insulas boves, vaccæ, equi, eque ad propagationem deferrentur: Numerus Hispanorum qui illas regiones conquieserunt defenduntque accedit hodie ad mille sexcentos Milites qui inter hos, non sunt plures nongentis. Aedificauerunt Arces in locis opportunis maximè in Luzon, in Pavai, & Cebu, tenentq; ibidē aliquas Triremes & Celoces. In Manila ciuitate habet domicilium Episcopus cum 18. viris Ecclesiasticis, Patribus ordinis Diui Augustini, & Societatis Iesu quorum opera studioq; ad sacram fidē circiter trecenta hominum millia conuersa sunt. Maxima difficultas quæ in eorū conuersione est consistit in polygamiã, quæ cunctis gentibus communis est. Sunt hæ ditiones momentosiores quàm quis existimet. Ultra copiam enim alimentorum & auri quod ibidem reperitur, suat in situ percōmodo, tum ad subiugandum Insulas vicinas & conseruandum Molluccas: Tum ad introducendam navigationem in illum Archipelagū & Novam Hispaniam; Et commercium inter Chinam & Mexicum; hæ res magni ponderis sunt: sed id quod gravitate rei vincit hæc omnia, est, quod inde tanquam freno, cœpta sunt cohiberi secta, & arma Mahumetana quæ paulatim sibi dominiū tā Insularū, quàm Oræ Asiæ parabant. Quin & Castellannis. ex nova Hispania Peruviaque expeditio quàm Arabibus ex suã ditione faciliior est. Præterquam enim quod illi viribus superiores istis sint, compertum fuit Navem bimestri spacio ex Peruvia, ad Philippinas (quæ minus ab Apulcoa & Salisco, quàm Peruvia distāt) appulisse, quò nauis semestri, ex Arabiã non pertingat: non ob id modò, quod Arabia à Philippinis longius distat sit quam Peruvia, sed quod venti communes navigationi Castilianorum (hi enim recta illi curva navigant linea) fauent impenitus. Conficiunt præterea Castellani institutum iter vno tractu, Mauri autem pluribus,

mutatur

REX HISPANIAE

mutatur enim eis ad caput Comorinum tempus æstiuum in hibernum. Idem quoq; ferè eis accidit Malacæ vbi venti (quos vulgus Monzonos) expectandi sunt. Quod amplius est Castiliani semper vento secundo & in mari tranquillo quodq; inde Mare Pacificum dicitur, Arabes autem in Archipelago, in quo varios improuisosq; ventos experiuntur inciduntque in latrones hominesq; facinorosos navigant. Adde supradictis. quod sicuti existimatio Castilianorum opitulatur Lusitanis ob vicinitatem, Lusitanorum virtus id Castilianis abunde beneficium foenerat: ac si contingat ut hi duo populi conuergantur vnianturq; ni hil nō in illo mari efficiant, quod cū Chineses probe norint, prospiciunt caventq; sibi, Christianorumq; vicinitatem & arma suspecta habent.

LUSITANIA.

Dicamus nunc de ditionibus, ad Regem Catholicum propter coronã Lusitanicam pertinentib. Hoc regnū, quod 520. miliarib. longū, 60. autem latum est, quamvis nec regione nec terra valdè magnum, nec per se proventibus valdè dives sit, in situ tamen ad navigationes commodissimo, & faciendis acquisitionibus opportunissimo est. Inhabitatur enim à populo tantianimi, vt expeditiones in Barbariam, Aethiopiam, Indiam, Brasiliamq; fecerit. Iamq; per 90. annos, dominium locorum, & portuum maioris momenti dictarum Provinciarum, & Patronatum navigationis Oceani Atlantici, & Eoi sibi vendicat. Antequam autem pergamus, opus est, pauca dicere, de Insulis Terzeris, quæ etiam coronæ Lusitanicæ sunt. Hæ Insulæ propter earū sitū, adeò opportuna & necessariæ sunt, vt absque eis ipsis navigatio in Aethiopiam, Indiam, Brasiliã & Novum Orbem vix fieri possit. Classes enim quæ ex dictis regionibus veniunt hispalim & Olyssipponem eas vix vitare possunt, quin in eas descendant: Classes Occidentales vt ventos sequantur: Orientales autem ad comparandum sibi ventos secundos. Celebres non ita pridem factæ sunt, primū propter obstinationem incolarum, contra Regem Catholicum, iam tum quum Rex Catholicus; regni Lusitanici successor factus est. Denique ob victorias, quas aduersus classes Franciæ & Angliæ Hispani circum: ipsas sibi pepererunt.

DE

REX HISPANIAE.
DE DITIONIBVS IN AFRICA
& Aethiopia.

Preter Septem & Tanger opida, quæ Rex Catholicus ratione coronæ Lusitanicæ possidet ad Fretum Gaditanum: & Mazaganum extra Fretum 20 ab Arzilla miliaribus magis Meridiem versus, Rex Catholicus in Ora Africæ à Capite Agüero ad illud quod Guardafu dicitur vsque duo ditionum (Status vocant) genera habet: aliqua enim ipsi immediatè, alia confœderatis ipsius subsunt. Parèt eidem Insulæ Maderæ, Portus Sancti, Capitis viridis, Arguin, Sancti Thomæ, & vicinæ. Hæ dictæ Insulæ non modò se sua annona sustentant, sed & inde in Europam mittunt, imprimis Saccarum fructusq; arboreos, quibus maxime, sicut & vino, abundat Madera. Saccari maximam etiam copiam conficit Sancti Thomæ Insula. Hæ ditiones non ab alijs quàm à piratis Anglicis & Francicis qui tamen caput viride nò transeunt infestantur. In Insulis vulgò Arguin & S. Georgij delamina: habent Lusitani duas institorias (quas fattorias vocant) easq; ad exemplum Arcium factas domos, vnde cum gentibus vicinis Guineæ & Libyæ negotiatur, aurumq; ad se ex Mandinga locisq; finitimis trahunt. Inter Principes cõfœderatos ditissimus honoratissimusq; est Rex CONGO: possidet enim regnum quod luculentum est, aërisq; temperie opaca rerumq; copia cæteris Aethiopiæ plagis antistat. Lusitani ibidem duas colonias habent: vnam in S. Salvatoris ciuitate alterã in Insula, quam Loandam dicunt. Percipiunt ex hoc regno diversas opes, sed præcipuæ sunt plus minus quinque millium Mancipiorum, quæ illinc quotannis in insulas & novum Orbem vehuntur, proq; vnoquoq; quod vehitur, mancipio, penditur amplum vectigal coronæ Lusitanicæ. Ex hoc regno facillè ad Presbyterum Iohannem perveniri possit: non enim longissimè illinc abesse existimatur. CONGONIS regnum adeò Elephantis, annonæ copia; omniq; alia necessaria re affluens est, vt ei expeditioni singularem commoditatem adferre possit. Est etiam Congo confinis regno Angolæ, cum cuius Principe nunc bellum gerit Paulus Diaz Lusitanorum Capitaneus: Belli verò causa primaria sunt quædã fodinæ argenti, quæ Potosianis nequam

REX HISPANIAE.

tiquam cedunt: tantò autem illis meliores sunt, quantò argentum purum mixto impuroque præstat. Vt autem quod res est dicatur. Si Lusitani tanti res vicinas, quanti longinquas fecissent, easq; vires quibus Caput Bonæ spei superaverunt, penetraruntq; in Indiam, Malacam, & Moluccas, contulissent in expeditionem Africanam, facilius minoriq; expensa, maiores opes preperissent. Nulla enim in Orbe regio Auro argentoque ditior est regnis Mandinga, Aethiopia, Congo, Angola, Butua, Teroa, Maticuca, Boro, Quiticui, Monomotapa, casati, Monoemugi.

- „ Humana sed enim cupiditas plerumque rem
- „ Pluris alienam quàm suam ipsius facit,
- „ Remotiusq; res videtur distita
- „ Propiore maior esse re.

Inter promontoria Bonæ spei & Guardafuense habent Lusitani Arces Cefalæ & Mozãbi que: illius opera negotiationis regionum circumstantium (quæ omnes auro oboreq; abundant) dominium sibi seruant; huius autem beneficio navigationem, Indiam versus, faciliorem levio remq; sibi reddunt, propterea, quòd ipsorum classes interdum ibi hibernant, interdum sese ibidem refocillant. Habent in hac plagâ Regem Melindæ, sibi amicissimum; Reges Quiolæ aliarumq; vicinarum Insularum tributarios. Nihil, nisi VIRI Lusitanis desunt. Præter enim alias Insulas, quæ quasi se prostituunt omnibus, est hic Insula S. Laurentij inter maiores, aut maxima totius Orbis censenda, longa est 1200; lata autem 480 miliaribus. Quamvis autem parum colatur, est tamen ob suam bonitatem omnis culturæ capax distinxitq; eam natura in flumina, Portus & Sinus commodissimos. Hæ coronæ Lusitanicæ ditiones, nò alias vires quàm maritimas timent, quæ ex Turcistanum constare possunt. Sed perpetuus cursus classium Lusitanicarum (quæ vltro citroque per illas oras navigant) eas prorsus securas reddit, ceperuntque Anno 1589 apud Mombazam 4 Triremes, & vnam Navem longam Turcarum, qui eò vsque penetrare sustinuerant.

DE DITIONIBVS ASIAE.

Hæ ditiones in Persia, Cambaia, India, citeriore & vltiore sunt. In Persia habent Lusitani Armuzium: in Cambaia inulam Diu, Damain & Bazain. In India citeriore possident

R E X H I S P A N I A E .

Caul, infulam Goam, cum vicinis Arcibus Cochim, Colam, & Infulam Mavar, Portum Columbo in Infula Zeilan. Sed caput est Goa, ubi Prorex vires Indiae secum trahens habitat. Armuzium & Goa magni aestimantur propter dominium Maris & commercium Sinuum Persidos & Cambaiae: Cochimum & Colamum propter copiam Piperis, quod inde nauibus impositum aueritur: Mavar, propter piscationem Margaritarum, quae in illo Mari fit: Colombo, propter excellentiam & copiam Cinnamomi, vel Cinnami, quod ex ea insula exportatur. Damain & Bazain, propter fertilitatem Regionum circumiacentium: quam ob rem Iohanes tertius Lusitaniae Rex, veteranis praedia in dictis regionibus assignavit. Goa maximi momenti est, propter situs oportunitatem, cui terrae ybertas coniuncta est. Oes haec Indiae regiones Gossipio palmis (vnde maxima incolarum pars se sustentat) Oryza, Pipere, Zinzibere alijsq; fructibus abundant. Habet Rex Catholicus hic adhuc nonnullos Principes amicos, alios Tributarios. Amicorum primus ditissimusq; est Rex Cochimensis, qui primum beneficiarius Regis Calecutij fuit, nec admodum potens erat, nunc amicitia & commercio Lusitanorum tantas opes viresq; acquisiuit, ut & Regibus vicinis sit invidendus. Rex Colami quoque eidem amicus est. In duobus hisce locis, habet Rex ciuitatulas quatuor pretij. Sunt & ibidem nonnulli Principes tributarij.

V I R E S .

Lusitanorum in his ditionibus vires duabus in rebus sitae sunt: Vna est situs locorum & robur: Altera numerus classium, & earum praestantia: ad situm quod attinet, Lusitaniscentes, se propter exilem suorum numerum, in Mediterraneas regiones, magni momenti expeditionem suscipere non posse, nec se viribus pares esse Persis, Guzaratis, Principibus Decae, Regi Narasingae & alijs, in hoc incubuerunt, ut eos situs, qui sibi commodi idoneiq; vibebantur, ad maris negotiationisque dominium sibi parandum, & in quibus pauci maximis copijs fructem obvertere possent, sibi compararent. Quumque Portuum Petagique domini sint, tantas vires maritimas commode coniungere valent, ut nemo ipsis ibidem resistere valeat: Navigiaque eorum talia eoque modo instructa sunt, ut nec eorum vnum, tria, quatuorve alterius generis extimescat. Atque, ut ali

R E X H I S P A N I A E .

quid dicatur, ex quo, quid ipsi in India possint cognoscatur, Francisco Almeida cum 21 paulove pluribus nauibus fudit Malachos in vicinia Diuopidi: Alfonso Alburquerque, cum classe 30 magnarum nauium oppugnauit Calecutium: nauibus 21 cepit Goam: 34 recepit eandem: 23 cepit Malacam: 26 ingressus est Mare rubrum: 22 recepit Armuzium. Deinde rebus eorum magis magisque in ualescentibus, duxit Lopezius Zuarezius in expeditionem maris rubri 37 naves magnas: Lopezius Sequera 24 nauibus (sed maiore quam unquam antea militum copia) tentauit Gniddam ad mare rubrum: 40 Diuopidum: Henricus Menesius 50 nauibus vastauit Patane opidum. Lopezius Vazius Sampaius reliquit in Armamentario 136 navigia bellica, omni ex parte rebus necessarijs probe instructa. Nonius Acugna suscepit expeditionem in Diuopidum 300 nauibus, in quibus erant Lusitanorum tria, Indorum quinque millia, excepto famulorum armatorum satellitio, quos secum magno numero ducere solent. Dominus Constantinus Braganza, habuit in expeditione Onorensi 60 naves velivolae, nec minorem numerum, in ea, quam in Iounepatan suscepit.

P R I N C I P E S F I N I T I M I .

Praeter Principes confederatos & tributarios, sunt his ditionibus confines potentissimi hostes nimirum Persa, qui in Armuzium (quod sub clientela eius fuit) ius sibi vendicat: Rex Cambaiae, qui Diuopidum (quae Infula illi quondam paruit) aliaq; loca quae ipsius aliquando fuisse diximus, repetit: Nizzamalucus & Idalcamus (ira vocatur a Lusitanis duo potentissimi Principes regni Decae) Reges Calecutij & Narasingae. Sed Reges Persiae & Narasingae nunquam Lusitanos bello impetivere, quod eis semper cum alijs longe potentioribus hostibus res fuerit. Alij quamvis ad recipiendum Diuopidum, Chalem, Goam aliaq; loca, omnes nervos intenderint, nihilque in eo molimine intentatum reliquerint, nullam tamen expeditionem mentosam ad felicem optatamque catastrophem perducere valuerunt: Situs enim locorum, maritimis auxilijs recipiendis commodissimi sunt. Ac quamvis hostes expeditiones hieme (ut facultatem auxilij ferendi Lusitanis eriperent) susceperint, nihil tamen profecerunt,

REX HISPANIAE.

fecere: quod navium Lusitanicarum conditio & apparatus, & feroces Lusitanorum animi quævis pericula contempserint; Dum itaque certatim operam dant, obsessi ut perdurent, & patienter vincant; Alij ut socijs obsessis succurrat, omnibus ventorum marisque periculis se exponunt, omnes hostium conatus irritos reddiderunt. Nullus autem Lusitanis acrior formidabiliorque hostis est ipso Turca, qui ea commoditate fretus utensque, quam vrbs Adena ei præbet; ex mari rubro, identidem eos India expellere conatus est, ad eam expeditionem modo à Rege Cambaia; modo ab ambitione sollicitatus. Maxima classis quam Turca instruxerit 64. navium fuit, quas adversus Diu misit; sed ea in turpem fugam acta est. Misit deinde aliam classem 22. magnarum navium in expeditionem Armuzianam, quæ classis ferè tota oppressa, quassataque fuit. In zeilan nihil præter Arcem Colombo Lusitani habent: Rex enim qui eorū Tributarius erat, à Mauro, qui Singapandar dicitur, regno exutus, nunc tanquam exul vivit, sustinetque se auxilio, quod ei suppeditant Lusitani.

DE INDIA ULTERIORE.

IN India ulteriore habet Lusitanica corona regnum Malacense & Insulas Molucas. Malaca Metropolis caputque regni est, quod ad 270. miliaria patet: sed ob æris parum salubris intemperiem à paucis inhabitatur, nec ibidem aliud opidū magni momenti; quam ipsa vrbs Malaca conspicitur. Hæc citata est, ut non tantum omnia commercia, sed & itineraque, (ut per immensum illum Oceanum à faucibus maris rubri ad Caput Liapo fiunt usque) coniungat uniatque; Eò quoque importantur opes Continentis, totque illarum Insularum, ut omnes simul copulatæ amplitudine Europæ non cedant. Malaca quondam multo maior erat: extendebatur enim secundum maris plagam ad plus quam tria miliaria; Sed Lusitani, (ut eius defensio facilior & expeditior esset) in Arcem eam redegerunt, quæ supra miliare in circuitu non continet. Duos potentes hostes habet, nempe Reges Ior & Achem, quorum ille terra potens est, hic mari potentissimus, à quibus ipsa obsessa fuit, nec semel in magnum

REX HISPANIAE.

num discrimen adducta est sed auxilio quod ei ex India venit, semper cum strage & ruina hostium servata est: Tandem Paulus Lima Regem Ior fudit; arcemque ab ipsis in vicinia Malacæ extructam expugnauit, in qua præter alia spolia 900. tormenta bellica ærea reperta fuerunt. Hæc ditio magno periculo vel ob potentiam Regis Achem (quæ tota in eius perniciem se convertit) exposita est. Ideoque Rex Catholicus, ut ditionem Malacensem à periculo tutam servet, expedit Ionem Achemensem Mathiæ Alburquercio, (quem superioribus annis cum autoritate ingentique manu in Indiã misit) commisisse existimatur. Reliquum est regnum Malucco; ubi Lusitani, quo sibi commercium Caryophyllorum quæ in Molucis nascuntur, & Mofchocaryorum (quæ Insula Bandæ peculiare sunt) securum efficerent; in Insula Ternatè Arcem habebant quæ auxiliorum inopia his retroactis annis se Mahumetanis dedit. Nihilominus Lusitani qui se in Insulam Tidor receperunt, ibidem mercem oniorum artem in se transferentes remanent.

- “ In Orbe, terra quæ patet, nulla integro
- “ Regio aut ditio est, gens cuius è sit pluribus
- “ Conflata nationibus, quæ vel magis
- “ Animisque moribusque ritibusque, vel
- “ Sermonis inter varietate differat
- “ Se: gente sed quæ nulla constans sit minus
- “ Contra, minus sincera, fida, & candida:
- “ Hinc fit ut ibidem nulla pax unquam, quies
- “ Nec vlla, nec sacri, vel hilum sit boni.

MAGNVS TVRCA

TVRCA comprehendit suo imperio præcipuas partes
trium Orbis terræ partium: Habet enim in Europa to-
tam maris. Oram, quæ à finibus Epidauri, ad fauces Ta-
nais vsque excurrit: Quidquid inter Budam & Constantinopo-
lim, Et à Ponto Euxino ad hoc latus Savijsque est. Eo spacio
comprehenditur melior Hungariæ pars, tota Bosnia, Seruia,
Bulgaria, Macedonia, Epirus, Græcia, Peloponnesus, Thracia,
Archipelagus cum suis insulis. Tenet in Asia & Africa id omne
quod ab opido Belis de la Gomera, ad Alexandriam Aegypti:
A Bugla ad Guargalam: Ab Alexandria ad civitatem Siene: Et
ab Heron civitate (quam nunc Suez appellant) ad Suachen vs-
que est. Imperij huius magnitudo, comprehendi potest ex am-
plitudine aliquarum eius partium. Palus Meotis (quæ tota
est Imperij Turcici) mille Miliaribus in Orbem patet. Pon-
tus Euxinus, bismille septingentis miliaribus ambitur. Vni-
uersum Maris Mediterranei (quod ei subditum) litus, con-
tinet in circuitu octo miliariorum millia. Aegyptus, quæ tota
sua est, quingentis miliaribus longior estimatur. A Taurisio,
iter in suo facit Budam vsque, per ter mille & ducenta miliaria
Tantundem spacijs est à Derbento ad mare Caspium, Adenam
ad Sinum Arabicum vsque. A Balsera, ad Sinum Persicum.
Tremisenam in Barbaria vsque, paulò minus quàm quatuor
miliariorum millia numerantur. In Mari nobisissimas insulas
Cyprum, Eubæam, Rhodum, Samum, Chium, Lesbum & ali-
as Archipelagi habet.

O P E S.

Hoc spacio continetur regiones maximæ, & annona abun-
dantes. Quæ terra enim frugibus ditior Aegypto, Africa,
Syria, Asia est: Quæ opulentiore omniq; bono affluentiore Hunga-
ria, Græcia, Thracia: In his ditionibus habet Turca quatuor ci-
uitates maximarum divitiarum, Constantinopolim, Alkairû,
Alepum, Taurisium. Constantinopolis omnes Europæ civita-
tes, populi frequëntia, superat: estimatur enim, in ea, plus quàm
septingenta hominû millia esse, quod si ita est, duas ferè Pari-
siorum Lutetias æquaret. Alepum est maxima Syria civitas, &
quasi centrum, quò mercimonia Asiæ confluunt. Taurisium ma-

TURCICI
IMPERII
DESCRIPTIO

P A R S

Meridies

MAGNVS TVRCA.

xima Imperij Persarum (quibus nostro æuo erepta est) ciuitas, habet plus quam ducenta hominum millia. Alkayrum, inter omnes Africæ vrbes principatum obtinet, non enim vlla alia est, quam non longo intervallo post se relinquat: tamen alij Cano urbem, ei magnitudine paræ faciunt. Alkayrū, quasi horreum, non solum Aegypti, magnæq; partis Africæ; sed & India est, cuius Theauri in mare rubrum, deindeq; dorsis Camellorum, Alkayrum deVecti, distribuuntur per regiones, quas mare Mediterraneum alluit. Imperium Turcicum à parvis initijs, in magnitudinem Principibus Christianis extimescendam excrevit per arma, quibus nostræ discordiæ ipsis percomoda, vtilisq; fuerunt, ansamque præbuerunt. Artes bellicæ Turcarum fuere, Semper paratum instructumq; esse ad offendendū, & præueniendū hostem: Vti in expeditionibus, celeritate admirabili: habere vires, in promptu, & quasi ad manū: Vnò tempore, plura non tentare. Non diu cum aliquo belligerare, ne in armis exercitetur: Non consumere tempus & pecunias in expeditionibus parvi momenti: Non acquirere, quasi per saltū, sed pedetentim. Multum quoque profuit, quod Principes maximæ expeditionum parti præfuere. Alijs quoque artibus vsi sunt Turcæ, quibus, trecentorum annorum spacio, domus Ottomanica sibi maximorum regnorum dominium parauit, idque ab Anno 1300, ad hoc tempus usque, fere duplicavit.

REGIMEN.

Ottomanorum Regimen est plane Despoticum. Magnus enim Turca ad eò absolute Dominus rerum omnium, intra fines sui domini contentarum est, vt incolæ se sua mancipia, non subditos nuncupent. Nec sui quisquam iuris est, multoq; minus domus, quam inhabitat, aut terræ, quam colit, dominus est, exceptis aliquibus familijs, in Constantinopoli, quibus præmij loco, & privilegio, id concessum, à Mahumete secundo fuit. Nec aliquis ad eò magnus est, vt de vitâ, non dico de fortunis, aut statu, in quò est, securus sit, nisi quâdiu Magno Domino id gratum est. In hoc ad eò pleno dominio, conseruat se Turca, duobus medijs: Auferendo nempe subditis arma: Deinde ponendo omnia in manu Apostatarum, quos in ipsorum

pueritia,

MAGNVS TVRCA.

pueritia, tãquam decimas accipit. Hac arte duo bona conseruitur: Primum est, quod Prouincias flore nervoque virorum spoliât, delignantur enim iuuenes robustiores, armisque aptiores: Alterum, quod his se ipsum armât, securumq; facit: Ianizari enim gremio parentum, in pueritia erepti, huiusque aut illius curæ traditi, prius quàm id advertant euadunt Mahumotani, nec amplius patrem aut matrem agnoscetes dependent profus à Magno domino, qui eos pascit fovetque: Expectant itaque ab eò omnia, illaque acceptum illi ferunt.

VIRE S

Turcæ robur consistit in equitatu, peditatu, classibus comœatu, pecunijs. Quod ad pecunias attinet, comuini opinione receptum est, ipsum plus minus octo Milliones aureorum ordinarij reditus habere, Erfi autem videri possit, ipsum ex adeo amplo Imperio multo ampliores Reditus percipere posse, id tamen non fit, quod Turcæ nihil aliud in animo habeant, nec alterius rei curam gerant quam armorum, quæ sua natura ad excindendum destruendumque, quam ad conseruandum ditandumque Prouincias aptiora sunt. Turcæ quoque, vt exercitus conseruent, suasque expeditiones continuent, ita spoliât populos, vt vix ipsorum sustentationi necessaria eis reliquant: Subditi itaque desperantes se commoditatibus, multo minus opibus (quas labore industriaque sibi parare possent) fruituros, agriculturæ commercioq; vltèrius non incumbunt, quam eis opusest, imò quam ipsa necessitas flagitat. Quid enim prodesset sementem facere quam alius meteret? Metere, quod alius absumpturus esset? Itaq; in ditionibus domus Ottomanicæ visuntur siluæ immensæ, omnia vbique vasta paucissimæ civitates populo frequentes, potissimaque agrorum pars deserta iacet. In nostris regionibus ex populi frequentia oritur annonæ caritas, in Turcia autè ex hominum penuria. Maxima rusticorum pars moritur ducendo comœatum aliaque res necessarias, in itineribus quoq; per quæ tendunt exercitus: In classibus etiam, nam ex decem remigum millibus qui de domo sua reuelluntur, vt plurimum non revertitur quarta pars? Perennat incommoditatibus, mutationibus aëris, laboribus: Idquet tanto plus accidit, quod quum Turcæ classes hyeme sem-

(:) 6

per

MAGNVS TVRCA.

per exarment: itaque remiges epibatæq; nunquam mari eiusq; incommodis affluunt. Mercatura deinde omneq; fere commercium est in manibus Iudeorum aut Christianorum Europæ, Epidauriorum, Venetorum, Francorum, Anglorum: In tanta ditione quantam Turcæ in Europa habent, non est alia mercimonij celebris civitas præter Constantinopolim Capham, & Thessalonicam. In Asia, quam Alepam, Damascus, Tripolis, Adena: In Africa Alkayrum, Alexandria, Algerium. Reditus suppeditat agricultura, eadem artificijs materiam præbet. Artificia mercaturam instruunt: deficiente autem agricultura, deficient omnia. Etsi autem ordinarij Turcæ reditus eò, quod diximus, maiores non sint, extraordinarij tamē magni faciēdi sūt, præcipuè confiscationes & donativa. Bassæ enim aliq; ministri Turcæ exsugunt tanquam harpyæ sanguinem subditorum, accumulantiq; Thesuros inæstimabiles, qui, vt plurimū, Fisco Magni domini cedunt. Existimatur Abrahamum, Bassam, Alkeyro avexisse valorem sex Millionum; multo maiorem summam habebat Mahumetes Visir. Occhiali, præter alias divitias tria mancipiorum millia possidebat. Sultana soror Selymi secundi, percipiebat quolibet diebis mille & quingentos Zecchinos, incepitq; ad peregrinorum cum modo dirarem Aqueductum ab Alcayro Mecam vsque: Opus profectò immensum Magni domini facile est occasionem arripere vt cuiusvis pro libito vitam cum bonis auferat. Donaria ad magnam summam accedunt: Nemo enim legatus, coram ipso comparere potest absque donis. Nemo aliquod munus, aut dignitatem omnemotosam speret, nisi pecunia adsit: Nullus à proviucia cui præfuit, aut ab expeditione quam confecit, vacuis manibus in conspectum tanti Principis venit, nec tam potenti Principi dantur Teruncij, Vavode Moldaviæ, VValachia, Transsilvaniæ, conferyant se in suis Principibus vi donariorum, mutanturq; quotidie Vavodæ VValachia & Moldaviæ, dantur enim Principibus plus offerentibus, qui vt præstent quod obtulerunt, opprimunt populos, rediguntq; ad inopiam Provincias. Nihilominus vidimus bellum Persicum exhaustis Turcæ Aeraria, & eius Thesaurus consumpsisse. Annis postremò elapsistū Constantinopoli, tum per omne Imperium Turcicum crevit supra quam

MAGNVS TVRCA.

quam credi potest, precium Auri, ita vt Aureus duplo plus quàm prius valuerit, materiaq; auri argentique adulterata adeò fuit, vt Ianizzaris occasionem ignem civitati Constantinopolitanae iniiciendi, pavoremq; Magni domini, nō solum alijs incutiendi præbuerit. In vrbe Alepo, mutuum 60 millium aureorum nomine Magni domini à mercatoribus petitum fuit. Quamvis autem Turcæ Reditus non tam magni sunt, quam amplitudo Imperij & regionum fertilitas exigere videri posset, habet tamen in sua ditione fructum maioris valoris quam sunt ipsi Reditus, nempe multitudinem Timarrorum, vel Feudorum vendicant enim sibi Principes Ottomanici agros, quos bello hostibus auferunt, prioribusq; dominis talem partem, (exiguam aut nullam) pro vt ipsis visum est relinquentes, reliquum in Timarra quæ sunt tanquam Commendæ repartuntur, aut dant agros benemeritis militibus dum vivunt, ea lege atque conditione, vt aliquot equos in belli vsu paratos alant. In eo sita est omnis prudentia Turcarum, & cura quæ de conservando Imperio habent: Nisi enim hac ratione militibus telluris colendæ, propter vtilitatem, quæ ex ea sperant, cura demandaretur, omnia vasta iacerent: Ipsimet Turcæ solent dicere, quod vbi Magni domini equus pedem ponit, ibidē amplius herba non crescat, his Timarris 150. millia equitum parata tenet, qui armis probè instructi, eo tendunt quo Princeps iubet, nec ipse vel Teruncium expendit. Tam magnus equitatus, minoris 14. aureorum Millionibus nutriri non posset. Mirandum itaque, quod aliqui Reditus Turcarum cum Christianorum Reditibus conferentes, tanti membri opum Ottomanicarum nullam faciāt mentionem. fertur Turcam, bello quod cum Persa gessit, tantum sibi terræ subiecisse, vt 40. Timarrorum millia in ea crexerit, institueritque nouū Gazophylacium Taurisij, vnde aureorum Millio ad ipsum redit. Institutio Timarrorum & delictus Azomoglanorum (ita vocant iuvenes qui educantur vt fiant Ianizari) sunt duo præcipua columina imperij Turcici. Vtrumque ad imitationem Romanorum institutum videtur: Romani enim Imperatores vt ebantur suis subditis ad bella, constabatque ex ijs exercitus Prætorianus, qui nunquam ab Imperatoris latere discedebat. Tacitus docet selectionem iuuenū, quæ ad hunc

MAGNVS TVRCA.

adhunc finem fiebat, Batavis rebellandi occasionem dedisse. In Imperio Romano dabantur Timarra militibus in Vsum fructum; & in compensationem bene & fortiter factorum, dicebanturq; Beneficia, & qui ijs fruebantur Beneficiarij. Alexander Severus concessit heredibus militum, vt ijs beneficijs frui possent, ea tamē conditione, vt militarent, aliās nō. Constantinus Magnus, dedit suis Capitaneis de se bene meritis, hereditarios agros qui hactenus vitatenus tantum cōcedebantur. Feuda in Francia, ex tēporarijs perpetua facta sunt regnantibus vltimis Regibus Karolovingijs. Dicitur equitatus Turcicus, duos effectus valdē egregios in Imperio Turcico facit: Vnus est quod subditos tanquā freno ita cohercet, vt nō tam cito se movere possent, quin hos sicut tot Falcones, in cervicibus haberent: sunt enim in hoc pertotum imperium diuisi. Alius effectus est, quod vna eorū pars (dum altera ad continendos retinendosq; in officio populos domi manet) semper ad eas quæ occurrunt expeditiones parata est. Est igitur pro præsidio Imperij, ad coercēdos tumultus qui oriri possent, & pro præcipuo belli nervo. Præter eum equitatum habet Turca penes se bonū equitum numerum quibus, stipendia pendit, ijs in Spachi, Vlu fagi, Caripici diuiduntur; suntque tanquam Seminaria ministrorum & Præfectorum Imperij. Inde enim ordinariè sumuntur Bassæ, Beglerbegi, Sangiaci. Præter hos sunt Aleanzi & auxiliarij Tartari, Vvalachi, Moldavi. Altera Viriū pars est peditatus qui in Ianizzaris consistit: in ijs duo considerātur nempe natio & specialis dexteritas in armis. Quod ad nationem attinet ordinariè non inscribuntur albo Ianizzarorum ex Asia oriundi, sed ex Europa. Habent enim illos pro mollioribus, sicut semper fuēre & magis pronos ad fugiendum, quàm ad strenuè pugnandum: Europæ populi autem semper pro bellatoribus pugnacibusque habiti fuēre. In Oriente, Asiatici milites Turcæ, nomine nationis Turcæ vocantur: Europæi autem dicuntur Rumi, id est Romani. Quod ad dexteritatem attinet, seliguntur pueri, in quibus maiora indicia roboris, agilitatis & audaciæ apparent: Hæ enim tres qualitates in milite requiruntur. Delectus quoquo tertio anno fit, nisi necessitas eum

citius

MAGNVS TVRCA.

citius fieri urgeat, sicut bello Persico accidit, quo bello, non solum frequentior delectus habitus est, sed etiam Azomoglianis Turcicis vsi sunt, quod nunquam antea fieri solitum erat. Quum ij iuvenes Constantinopolim adducti sunt, lustrātur ab Aga, qui nomē iuuenis, quo patre & ex qua patria sit in tabulas refert. Eorum deinde pars in Asiam Minorem (nunc Natolia dicitur) & in alias provincias mittitur, vbi linguam & legē addiscendo, imbuuntur vitijs & moribus eorum, cum quibus degunt, evaduntque id non animadvertentes, Mahumerani. Alia pars distribuitur per Septa (quæ Turcæ Serraglia vocant) quæ Magnus dominus Constantinopoli & Peræ habet: Aspectu pulchriores meliusq; compositi destinantur Cōsepto Magni Principis. Toto eotempore quo ij iuvenes Azomogliani vocantur, non habent certum Præfectum, nec occupantur præscriptis exercitijs sed hic operam navat colendis hortis, ille fabricis, alius serucijs domesticis similibusque alijs rebus. Post certum tempus revocantur in Conseptā Azomoglianorum (ita vocantur toto tempore donec albo Ianizzarorum inscribantur) tradunturque Præfectis, qui eos operis manuarijs laboribusque exercent, habenturque satis malè quo ad victum amictumque: dormiunt in paciosis ædificijs, dormitorijs Religiosorum similibus in quibus luminaria ardentia custodesque sunt, sine quorum permissione se loco movere non debent. Arcu Sclopetoque ferire distunt, cumque in exercitio aliquem habent vsum, adscribuntur numero Ianizzarorum aut Spachorum: Illi non minus quàm quinque, nec amplius quàm octo Asperos mone re genus est) percipiunt: hi decem. In album Ianizzarorum adscripti in bella aut in præsidia eunt, aut manent ad portam hi vltimi habent pro sua habitatione tria loca amplissima, sicut monasteria. Vivunt ibidē sub suis Præfectis classis, minoresque inserviunt maioribus in expendendo, coquendo similiaque ministeria obeundo cum magna obedientia & silentio. Qui vnus classis sunt, vivunt in communi ad vnam mensam dormiunt in atrijs longissimis. Si aliquis per occasionem absque venia foris pernoctasset, sequenti vespera egregiè

MAGNVS TVRCA.

egregiè vapulat, tanta cum disciplina, vt posteaquam vapulauit suuarum more manus sui Præfecti deosculentur. Gaudent Ianizzari multis priuilegijs, honorantur quam vis sint insolentiores timenturque ab omnibus: In profectiõibus aut itineribus depredantur casas & domos Christianorum nec vel verbo contra mutire licet: Dum quidemunt pretiũ pro libito rebus dicunt: A nullo quam ab Aga iudicari possunt, nec plectuntur extremo supplicio citra periculum seditionis, ideoq; id raro & valde secretò fit. Mille Regalia habent: Aliqui ex eorum numero adjunguntur Legatis custodiendis: Alij dantur peregre proficiscentibus maximè cum sunt honestæ conditionis, vt securi sint in ditione Turcica, recipiuntque Ianizzari bonas Strenias: Eorum est electio Principis, nisi enim ipsi Magnum dominum approbent aut proclamant, creatus esse dici non potest. Vnusquisque Princeps adeptus Imperium dat eis aliquod Donatium augetque stipendium. In graui bello egreditur eorum pars cum ipsorum Aga aut suo Legato, vltimique omniũ confingunt. Apud Turcas Munus cui plures inuideant nõ est quàm Agæ: Ipse & Beglerbegus Græciæ soli non eligunt legatos, sed Magnus dominus nominat eos Aga Ianizzarorũ nihil certiori exitio esse potest quàm eximius Ianizzarorũ favor. Numerus Ianizzarorum est à duodecim ad quatuor supra decem millia. Hæc militia nostro tempore multum euiluit quia etiam Turcæ in Ianizzaros assumuntur sicut & Asiatici quum primũ non alij quàm Christiani Europæ; admitterentur: Deinde quia vxores ducunt, præter antiquum morem, nec id ipsis vetitum est. Propter longam moram quam Constantinopoli, (qua nõ alia vrbs magis est delicijs dedita) multum viluerunt segniores insolentes Immo intolerabiles euaserũt. Dicitur comuniter robur Turcicum consistere in hæc militia Ianizzarorũ: sed alibi ostensum est hoc esse falsissimum. Præter Ianizzaros habet Magnus dominus Azappos peditatũ vilem qui plus Ligonem quam ense vititur, magisq; ad hostes multitudine delassandos quàm ad eos virtute superandos conducit, solentq; Ianizzari Afapporũ cadaveribus fossas implere, isq; vti pro scalis quibus hostum muros scandunt. Sicut autem Romani habebant milites legionarios & auxiliares (quorum illi præcipui,

nervi

MAGNVS TVRCA.

nervi suæ militiæ, hi autem velut additamen vel auctariũ erant) ita & Turca equitatum, quem stipendiarium habet, & Timariottas pro robore exercitus estimat: Alcanzos pro accidentali: Ianizzaros tanquam Legionem pratoriam, Azappos tanquam numerum ducit. Sed tempus est vt duo verba de armatura nauali dicamus. Primò non est Princeps, qui maiorem opportunitatem habeat instruendi classes quàm Turca, siluæ eum Epiri & Cilicia, sed plus aliæ Nicomediæ & Arapezuntinæ tam magnæ ac densæ sunt, plenèq; altis arboribus fabricandis omnis generis nauibus aptissimis vt creditu difficile sit. Imò videntur Triremes quasi iã fabricatæ sponte de siluis Nicomediæ in Pontum Euxium cadere. Nec desunt Fabri ad copiam illam lignorum elaborandam avaritia enim trahit in sua Armætaria etiam fabros Christianos. anno sequenti, post illam cladem quã ad Echimadas acceperat, eduxit classem, quæ nostræ occurrere verita non est. Nec vnquam Turcæ bonus numerus hominum mari expertorum defuit. Ex Triremibus enim quas pro custodia in Lesbo, Rhodo, Cypro Alexandria habet: Et quod suis Portibus Tune, Bugiæ & Algeriæ piratas recipit, potest exijs dum opus est, Capitaneos & robur ministrorum nauatarum & remigum suis classibus eligere. Quid præstare possit, visum est nostro tempore in classibus quas habuit ad Meliten, ad Echimadas & ad Guletam. Habet præterea apparatus bellifcorum maximam copiam: Tormenta innumera sunt: Ex Hungaria abduxit quinque tormentorum bellicorum millia: Quingenta eorum acquisiuit in Cypro: Guletæ paulò minus. Turcos sunt tormenta adeo immensæ magnitudinis, vt strepitus, non ictus tantum muros demoliatur. tantum commeatus, pulueris pyrii & globorum habent, quantum ad Meliten ostenderunt vbi explosa sunt plus quam 60. globorum millia: Fama augustæ 118. millia: Guletæ 39. dierũ spacio furore impetuque tormentorum demoliti sunt fortificationes à nostris 40. annorum spacio factas. Vltimo bello Persico, ducebat Osmanus generalis turcarum quingenta tormenta campestria. Quatiunt mœnia munitionum tot tormentis, continuantque tanto tempore tantaque cum vehementia, vt omnia sol oæquent. Vbi vim nõ faciunt tormēta vtuntur Bipennibus, vbi hæ

locum

MAGNVS TVRCA.

locum non habet, impleūt fossas ligone & Battillo: Si nec hoc sufficit, implent cascadaueribus suorum militum. Tria habent Turcæ quæ neminem non terrent: Multitudinem hominum insuperabilem, disciplinam militarem imperturbabilem, Cōmeatum copiam infinitam. Multitudo sua natura parere con fusionem solet, & ordinariè cesseremagni exercitus parvis. Sed multitudo frequentia quæ virorum in exercitibus Turcicis tanto cum ordine graditur, vt & solo ordine minorem superet, qui tamen facilius in ordinem disponi potest, quàm exercitus immodicus, ita vt & numero & arte vincant Turcæ. Forū disciplina militaris adeò probè ordinata est, vt ea in re ne Romanus quidem, nedum alijs cedant. Consistit autem eorum disciplina militaris in pluribus rebus: In parsimonia, sustentant enim se modico panis sub cineribus cocti & Oryza cum puluere carnis ad solem desiccata. Prohibentur vino, sicut quondam Carthaginenses: Decem Turcæ habent in castris vnum Decurionem, cui sine refragatione obtemperant: In ipsorum castris nec vnā fœminā videre est. Est ibi silentiū mirabile. Tot enim milites reguntur signis manuum & vultus citra verba: Ne noctustrepitum faciant, patiuntur aliquādo effugere captiuos: In primis puniunt rixas & furta: Quando progrediuntur exercitus, non audent excurrere in vineas aut agros: Contemnunt mortem, creduntque eam fato inevitabili contingere. Strenuos præmia, ignauos certa poena manet: Nunquam disponuntur per vrbes, nec ijs conceditur in ijs pernoctare: Vt exercitati sint milites, solent Principes Ottomanī ferè semper alicubi belligerari, vt disciplina militaris nō intermittatur. Quā autem disciplina militaris armis apparatuque bellico destituta nihil sit, gigas enim quātumvis ferox, sed inermis à puero armato vinci posset, Turca in bella tendit tanta cum machinarum & instrumentorum bellicorum apparatu, eorumque omnium, quæ eorum tractationi vsuique necessaria sunt, vt nullius alterius rei curā habere videatur. Id cognoscet is, qui ruinas considerabit, quas eorum vires fecere, vbi eas explicuerūt.

PRINCIPES FINITIMI.

Turcæ ad ortum contermini sunt Persis, secundum lineam, quæ

MAGNVS TVRCA.

imaginariè duci debet à Taurisio ad Balsaram vsq: Lusitanis ad Sinum Persicum: Ad Meridiem eisdem Lusitanis: Ad mare rubrum Presbytero Iohanni: Ad occasum Serifo, & regno Neapolitano: ad Septentriones Polonis & Familiæ Austriacæ: Cū Persis belligerando absque dubio Magnus Turca superior est: Mahumetes enim secundus vicit Vssucassanum: Selimus primus, & deinde Solmanus eius filius in fugam egerunt Ismaelē & Tamasam: Amurates tertius per suos Capitaneos abstulit Persis totam Mediam, Armeniam maiorem, & ciuitatem Regiam Taurisium. Quod præualet consistit in peditatu, quo Persa caret: In tormentis bellicis & munitionibus, quorum Persa nec copiam nec vsum habet. Quamvis autem Persæ strenuitate equitatus aliquando in aperto campo Turcas superauerint; tamen semper terram perdiderunt: Solimanus abstulit eis Mesopotamiam. Amurathes Mediam. Nec Persæ solum damnū passi sunt, amiseruntque sua, sed & eorum socij. Selimus primus spoliavit Mamaluchos Aegypto & Syria: Amurathes tertius destruxit propè in totum Georgianos confederatos Sophy. Turca cum Lusitanis belligerando multo inferior est: Rationes enim cum ipsis decertandi consistunt in viribus navalibus, quibus Lusitani tantum Turcæ superiores sunt, quantum Oceanus Indicus, Sinu Persico, & mari rubro maior est. Habent Lusitani in India loca & Portus, addamditiones & dominia, ligno, comearu, omni que apparatu nautico referta. Nec defunt eis potentes Principes auxiliares. E contrario Turca nihil munitum habet in Sinu Persico præter Balsaram. Ora Arabiæ qua vti posset, non habet plus quàm quatuor opida, satis infirma, & parua æstimationis: Itaque hic sicut & in mari rubro classē armatē valde difficile est, quod regio prorsus ligno fabricandishavibus idoneo, careat. Vnde illis paucis vicibus, quibus classes in mari rubro instruxit (quum hoc in Sinu Persico minus facere possit) necesse habuit materiam fabricandis navi bus ex Portibus Bythinæ & Ciliciæ per Nilum Alkayrum devehere, vnde doris Camelorū Suez (quæ olim Heroū ciuitas dicta fuit) delata est, vbi Armamentariū habet. Quoties Turca expeditiones aduersus Lusitanos suscepit, nihil præter dedecus & dam-

MAGNVS TVRCA.

damnum retulit, nimirum Anno 1538. ad civitatem Diuiz: Anno 1552. ad insulam Armuzium: Anno 1850. ad Mombazam, vbi quatuor triremes & vna Galeotta Turcica, quæ Fautore Regis Mombazæ in mari manere constituerant, captæ fuerunt. Lusitani in id summè incumbunt, caventque, ne Turcæ eo in mari pedem figant, & quamprimùm odorati sunt, Turcas classẽm adornare, mox ipsos aggrediuntur, ideoque sæpe in mare rubrum absq; resistentia penetrarunt. Presbytero Iohanni in bello prævalet Turca, ducibus, militibus, armis & munitionibus. Ille siquidem Princeps, habet ditionem absque munitionibus, & milites absque armis. Barnagasso enim eius Vicarius ad mare rubrum, amisit vniuersam Oram maritimam, eoque redactus est, vt tributum Turcæ pendere promiserit, vt cum eo pacem haberet. In Africa habet quidem Turca plures regiones, quàm Serifus: occupat enim id omne, quod inter mare rubrum, & Velez de la Gomera opidum est: Sed Serifus partem meliorem, ditioẽm fortioẽmque magisque vnitam habet: Sed nemò ipsorum, alteri bellum inferre audet propter Regis Catholici vicinitatem. Residui sunt Principes Christiani, qui Turcis contermini sunt. Primus est Polonia: Rex: quid hi Principes cõtra se invicem possint, visum fuit in expeditionibus præteritis: Ab vna parte videtur Turca timere arma Polonica: diversis enim occasionibus provocatus, nẽpè regnante Henrico tertio, bello quod Ivonia, Voivoda, Valachię cum Turcis gessit, quo bello multi equites Poloni Ivonię militarunt; & regnante Sigismundo tertio excursionibus Kosacorum, & in motu Iohannis Zamoiski generalis regni Polonię, non vindicavit, nec solita superbiã vlcisci iniurias conatus est. Ab alia parte Poloni post expeditionem Regis Ladislai, non solum nullam expeditionem adversus Turcas susceperunt, sed nec Valachiis, (qui federe eis iuncti erant, auxiliũ tulerunt; sibi que quod ad mare Euxinum habebant, eripi passifunt: sed Regum Polonię potius, quam nobilium eius regni pusillanimitate id accidit. Sigismundus primus à Leone decimo ad bellum aduersus Turcas invitatus. Quid multis opus est.

MAGNVS TVRCA.

est dixit. Fac Principes Christiani concordēs sint, ego pro mea parte non deero. Sigismundus secundus, mente à bello ad eadaliẽna fuit, vt non solum Turcas aggressus non fuerit, sed nec à Moscis irritatus, vindictam sumere tentarit: Rex Stephanus potentia suorum vicinorum non iniquus estimator, iudicabat cum Turca manus conferere, rem esse periculosissimam: attamen cum familiaribus sermones habens, dicebat se, cum 30 peditum millibus quos equitatu Polonico iungeret facile expeditionem in Turcam suscepturum fuisse, idque meditari quodammodo videbatur, Principes Austriaci longiore terrarum tractu, quàm vllus alius Princeps Turcæ contermini sunt, expendantque in præsidia arcium (in quibus cum equitum, tum peditum plus quam viginti millia habent) maiorem suorum Reddituum partem, auxilioque Germanico suis viribus coniuncto, magis ad defendendum sua, quàm amissa recuperandũ, imperiumque dilatandum attenti fuerunt. Ferdinandus Austriacus, maiore robore quàm successu, expeditionem Budanam & Possengensem suscepit. Accidit id, non quod eius vires non satis firmę valideque essent, sed quod agilitate dexteritateque carerent: Id volo, Eius Principis exercitus numerosos, omnibusque rebus probè quidem instructos fuisse, sed constitisse ex Germanis & Bohemis, gentibus tardis, lentis, parumque idoneis ad resistendum Turcis, qui in factionibus bellicis expediti dextrique sunt. Veneri sunt quoque Turcis mari & terra, per multa centena miliaria finitimi: Tuentur seipsos aduersus Turcas magis pacis quàm belli artibus, egregiè muniendo sua loca, fugiendo pericula & expensas belli, Commercio, Donarijs: denique, nihil non faciendo, ne ad manus veniatur saluis libertate & statu. Dicam quod res est. Quamuis eis pecunia cum bellico apparatu sufficiente suppeteret, desunt tamen milites & comæatus tanto bello pares. Reliquus est Rex Catholicus, inter cuius & Ottomanicas vires, non est magnæ æstimationis differentia. Regis Redditus (loquor de ijs quos in Europa habet) excedunt Redditus Turcæ: Accipit enim

MAGNVS TVRCA.

enim plus quā 4 Auri Milliones ex ditionibus, quas in Italia & Sicilia habet: Plus quā duos ex Lusitania: Ex Terris Novis plus minus quā tres Milliones, vnum annum pro altero æstimando. Hæ Accepti partes æquāt Redditus Turcæ. Est aut̃ illo longe superior sijs iungantur ordinarij Redditus Castiliæ, Arragoniæ Belgij: Sed quid reperies (dicet aliquis) quod Timarris opponi possit? Primum, quòd Regis Redditus Turcicos longè excedunt, suntque eis multò maiores: Deinde subsidia quæ Rex extraordinariè immo magna ex parte ordinariè (ita enim dici potest) percipit à suis populis, nempe Cruciatæ (vt vocant) quæ ipsi, quantum vnus Regni Redditus sunt, reddit: Subsidia Ecclesiæ, quibus ipse centum fortes Triremes sustinere potest: Cadiua officia, quæ in Hispania & Regno Neapolitano multò plus reddunt quam quis credere possit: Donaria ordinaria populorum & extraordinaria: Regnum Neapolitanū dat quoquo tertio anno plus minus vno Millione, & ducenta aureorum millia, quæ summa non est parvæ considerationis, Sicilia, Sardinia, ducatus Mediolanensis, Castilia & alia sua ditiones, etiam Novus Orbis, mittūt suis temporibus magnifica donaria. Quid dicemus de Cōtributionibus? Castilia anno elapso Regi contributionem octo millionum Aureorum quatuor annis persoluendā cōcessit, quæ summa totius Imperij Turcici censum vnus anni æquat: Relinquo numerum Commendarum ordinum Montegiæ, Calatravæ, Alcantaræ, Sancto Iacobi, quæ ipsi, quāvis nihil amplius haberet, sufficere possent: Rex tanquam dictorum Ordinum magnus Magister, media habet ad suos ministros, famulos, & quos ipsi placet remunerandos ditandosq;, ac si Rex Angliæ ac Poloniæ esset: Adde supradictis partibus magnum equitatus numerū, quē ordinariè in suis ditionibus alit: In Hispania nempe tria millia: Tantundem Cataphractorū & equitū levis armaturæ in Belgio: In ducatu Mediolanensi 400 Cataphractus, & mille equites levioris armaturæ: In regno Neapolitano mille & quingentos equites Cataphractus, quod maius robur militia Italicæ est: Militiæ numerus in Sicilia est 1500 equitum: Nec parvi fieri debet obligatio, quæ Feudatarij, necessitate urgente, suis expensis, defendendo personaliter ser-

vix.

MAGNVS TVRCA.

vire tenentur: maxime si consideretur magnus Feudatarum numerus & Titulosorum Hispaniæ, in qua numerantur 23. Duces, 32. Marchiones, 49. Vicecomites, 7. Archiepiscopi (contribuunt enim hi suam quotam, tanquam potentes domini) 33. Episcopi: In regno autem Neapolitano sunt 14. Principes, 25. Duces, 37. Marchiones, 54. Comites, 448. Barones, vt nihil dicatur de Lusitania, Sicilia, Belgio, Sardinia, Mediolano. Prætermitti non debet, quod equitatus, cui Turca Timarra concessit, non tam robore quàm numero præstat: Timarra enim & commoditates villarum & prediorum ipsis concessorum, Studiumq; seipfos ditandi locupletandiq; fructibus agrorum, ignaviores, viliores, pacisque & orij, plus quam belli & turbarum cupidos eos reddit: Acgre ab adibus à vellitur, proficiscunturq; in expeditiones, maiore cum desiderio domum redeundi, fruendique delicijs hortorum, & fructuum suarum possessionum copia, quàm consistendi cum hostibus, aut se ditandi ipsorum spolijs: Si aliquantulum prædæ armis partem milites quam vis feroces fortesque ignavos vecordesque reddit, quid faciet magna possessio, amœna Villa, dives prædium, vxor liberique domi relictæ: Taceo quod equitatus, quem Turca Timarris sustentat, potius populis subiugatis tanquam freno coercendis institutus est, quàm hostibus infestandis: Subditi enim Turcæ, vt sub eius imperio continentur, habent cum odio, detestanturque cum ob religionem contrariam & imperium quod in ipsos habet: propter religionem Mauri & Arabes, qui sectis diversis addicti sunt: Propter religionem & imperium simul Christiani, qui plus quam duæ terras partes eius subditorum conficiunt. Ob id, illius numerosi equitatus maior pars, domi maneat necesse est, nec sine Status regni periculo domo abduci potest: Est denique is equitatus tanto regionum spacio hæc illac divisus, vt magno numero, in magnâ expeditionem educi non possit: Nec diu in casu longè à domo, perstare potest, quin in miseriam & calamitatem incidat, si aliud auxilium, quam quod ab Timarris habet, non reciperet. Rerum præteritarum experientia quandam equalitatem virum horum Principum esse docuit: Iactura enim classis Catholicæ

MAGNVS TVRCA.

ad Zerbi insulam, opponitur fugæ classis Turcicæ à
insula: Amissio Gulettæ, opponitur expugnationi Pe-
elez: Tunetum semper cepit is qui voluit. Rex Ca-
us nullam notatu dignam expeditionē in Turcam susce-
ed defendit se strenuè ad Meliten & Oranum. Nihil di-
de clade classis Turcicæ ad Echinades, quod ibi alij Prin-
cipes partem habuerint. Tractatum fuit vtrinque de inducijs
pro aliquot annis inter Regem & Turcam. Vterque ad æquè
fuit occupatus. Vnus in Persia alter in Belgio, id in causa fuit,
vt se invicem expeditis viribus non potuerint impetere. Bella
(de quibus diximus, ambobus, propter regionum longinqui-
tatem, extremæ impensæ fuerunt, sed magis Regi quam Tur-
cæ. Quamvis enim Persia longe Constantinopoli (vnde ma-
xima virium pars mittebatur) distet, est tamen contermina
Mesopotamiæ & alijs Turcæ ditionibus, vnde suus exercitus
commeatu & pecunijs instruebatur: Sed Belgium, ab alijs Re-
gis ditionibus magno spacio distat. Turcæ, nisi cum Persa ami-
cis destituto, res fuit, Regi autem vno eodemq; tempore, cum
rebellibus, Francis, Anglis & Germanis (quæ nationes Per-
sis potentia inferiores non sunt) conflegendum fuit:

Nec vnquam Turcam aggressus est, quin aliud
bellum, nunc in Belgio, nunc alia in
parte continenter
gesserit.

F I N I S.